GAZİANTEP'İN KURTULUŞU'NUN 100. YILINDA

MÎSÂK-I MİLLÎ VE GÜNEY HATTI

GAZİANTEP'İN KURTULUŞU'NUN 100. YILINDA MÎSÂK-I MİLLÎ VE GÜNEY HATTI

GAZİANTEP 2022

BÜYÜKŞEHİR
GAZİANTEP

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları - 59

G\^\ VIEPİNKURULUŞU’NUN 100. YILINDA MÎSÂK-I MİLLÎ VE GÜNEY HATTI

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Adına Sahibi:

Fatma ŞAHİN

Gazikültür Yayınları
ISBN: 978-625-7518-15-4

Tepebaşı Mahallesi, Prof. Dr. Metin Sözen Caddesi, No: 8, 27010
Şahinbey / GAZİANTEP
Telefon: 0 342 241 44 00 Faks: 0 342 241 44 15
Email: info@gazikulturas.com

Koordinasyon: **M. Hakan TANRIÖVER**
Editörler: **Prof. Dr. Halil İbrahim YAKAR**
Prof. Dr. Ali SATAN
Prof. Dr. Süleyman HATİPOĞLU
Dr. Öğr. Üyesi Selim SAYGIN
Redaktör: **Ali GEZGİNCİ**
Tasarım: **Ahmet ÇELİK**
Dizgi: **Hatice VURAL**

2022

Katalog Bilgisi :

Gaziantep’inKurtuluşu’nun100.YılındaMîsâk-ıMillîVeGüneyHattı,ed.Prof. Dr. Halil İbrahim Yakar vd., Gaziantep: Gazikültür Yayınları, 2022. 1624 s.

GAZİ KÜLTÜR

ANTEP'TE FRANSIZ İŞGALİNE KARŞI KENT MERKEZİ DIŞINDA YÜRÜTÜLEN "ÇETECİLİK" DİRENİŞİNE BARAK OVASI'NDAN BİR ÖRNEK

Göksel TİRYAKİ*

* Dr., Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Kıdemli Bankalar Yeminli Başmurakıbı, gtiryaki@bddk.org.tr, tiryakigoksel@yahoo.com

ÖZET

Antep Savunması’nda gayrinizami harp taktiğinin kullanılması büyük önemi haizdir. Milli Mücadele sürecinde, Sivas Kongresi’nden itibaren düzenli ordu kurulup güçlenene kadar milis kuvvetlerine dayalı direniş faaliyetlerinin Kuvay-ı Milliye’nin genel bir stratejisi olduğu anlaşılmaktadır. Kuşkusuz Antep direnişi, gayrinizami veya çete savaşı olarak nitelendirilen bu tür mücadelenin en önemli simgelerinden ve başarı örneklerindendir. İşte bu mücadele sürecinde, bahsi geçenlerin yalnızca resmi kayıt ve rakamlarda ismi sayılanlardan ibaret olmadığı ortaya çıkmaktadır. Özellikle Antep kent merkezi dışından Antep Savunması’na gerek maddi gerekse savaşçı olarak büyük katkılar sunulduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmamızda, Barak Ovası’ndan Mehmet Fehmi Tiryaki ve ailesinin de Antep direnişi sırasında, yörede “Çetecilik” denilen, milis kuvveti olarak görev yaptığı, temelde sözlü kaynakların anlatımlarıyla ama resmi ve akademik kaynakları da dikkate alarak gün yüzüne çıkarılmaya gayret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kuvay-ı Milliye, Antep Savunması, Milis Kuvvetler, Çetecilik, Barak Ovası

ABSTRACT

The use of irregular warfare tactics in Antep Defense is of great importance. During the National War, it is understood that the resistance activities based on militia forces were the general strategy of the Kuvayimilliye, starting from the Sivas Congress until the regular army was established and strengthened. Undoubtedly, the Antep resistance is one of the most important symbols and examples of success of this type of struggle, which is described as irregular or guerrilla warfare. It turns out that the people involved in this struggle are not just those mentioned in official records and figures. Especially from outside the city center of Antep, great contributions were made to the Antep Defense, both

financially and as warriors. In this paper, the role and contributions of Mehmet Fehmi Tiryaki and his family from Barak Plain during the Antep Resistance through actions called "Çetecilik" in the region are brought to light mainly based on the narratives of oral sources, but also by taking into account official and academic sources.

Keywords: Kuvay-ı Milliye, Antep Defense, Militia Forces, Guerrillas, Barak Plain.

Giriş

Türk Tarihi'nin en özel ve kıymetli kahramanlıklarından birisi de "An- tep Savunması ve Direnişi" ile kentin düşman işgalinden kurtuluşudur. An- tep Savunması ve direnişi, o dönem için küçük bir Anadolu şehrinin sadece kurtuluşu olarak görülmemelidir. Birinci Dünya Savaşı akabinde Mondros Ateşkes Anlaşması ile 1919 yılında önce İngilizlere ardından Fransızlara bırakılan şehirde, yerel halkın ani ve sert tepkisiyle düşmana karşı şiddetli bir direniş sergilenmiştir. Şehir halkının yoğun ve özverili direniş çabaları nedeniyle daha işgal bitmeden Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Antep'e, Şubat 1921'de Gazi unvanı verilmiştir. Gene Anadolu'da kurtuluş mücadelesinin devam ettiği bir dönemde, başta yerel halkın güçlü direnişi sayesinde Fransızların artık Gaziantep'te tutunamayacağını anlaması üzerine, Türkiye Büyük Millet Meclisi ile Fransa arasında, Ekim 1921'de, imzalanan Ankara Antlaşması ile yeni meclisin ilk resmi uluslararası başarısı tescillenmiş oldu. Zira bu antlaşma uyarınca, 25 Aralık 1921 tarihinde Fransızlar Gaziantep'i terk etmiştir. Dolayısıyla Antep direnişi ve kurtuluşu, hem bütün Anadolu'nun kurtuluş mücadelesinin daha da ivmelenmesinde hem de yeni kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin diplomatik olarak tanınırlığı yönünde önemli dönüm noktalarından biri olmuştur.

Şüphesiz Antep Savunması hakkında askeri ve resmi kaynaklara dayalı ve kent merkezi odaklı çok sayıda akademik ve sair çalışmalar bulmak mümkündür. Ancak özellikle bu konuda yazılı kaynak eksikliği nedeninden olsa gerek yöredeki taşra odaklı direniş faaliyetleri ve bu tür faaliyetleri yürüten öncü kişiler hakkında çok fazla bilgi ve belge olduğunu söylemek zordur. Türkiye tarafında Gaziantep'in Nizip, Oğuzeli ve Karkamış ilçeleri içerisinde yer alan Barak Ovası'nda uzun yıllardır yürüttüğüm sözlü kültür araştırma ve derleme faaliyetleri kapsamında, görüştüğüm kişilerden zaman zaman "Çetecilik" denilen ve Fransız işgalcilerine yönelik Gaziantep'in kırsal kesimindeki ahalinin giriştiği direniş eylemlerini dinledim. Bütün bunlara çocukluğumun geçtiği yöredeki büyüklerimizin anlattıklarını da ilave edince, Antep Savunması'nda yöremizde kayda geçmemiş, gizli kalmış, hatta çoğu unutulmuş yerel kahramanlık anlatılarının da olduğunu fark ettim. İşte bu çalışmada, bu "Saklı Kahramanlar"dan birinden, Seydimenli Mehmet Bey'den (Mehmet Fehmi Tiryaki - Hüfney Mâhemmet) hareketle yöreden

görüştüğüm kişilerin anlatımlarına dayalı olarak Barak Ovası'nda Fransızlara karşı girişilen yerel direniş faaliyetleri hakkında sözlü kültürdeki bazı anlatımlar aktarılmaktadır.

Antep Direnişi

Mondros Ateşkes Antlaşması'na göre, Ocak 1919'da İngilizler tarafından işgal edilen Gaziantep, İngilizler tarafından Eylül 1919'da Fransızlara devredilmiştir. Görece sessiz geçen İngiliz işgal döneminin ardından Fransızların Ermenilerle birlikte şehre gelmesi, yöre halkının tepkisini çekerek direnişi artırmıştır. Güney cephesinin önemli bir parçasını teşkil eden Antep havalisindeki direniş faaliyetleri Sivas Kongresi akabinde başlamış ve bu çerçevede "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuku Milliye Cemiyeti" Gaziantep Şubesi 21 Ekim 1919 tarihinde faaliyete geçmiştir. İlk olarak Kılıç Ali öncülüğünde, ardından Özdemir Bey tarafından şehir içi savunma düzenlemeleri ve örgütlenmeleri ile hazırlık yapıldığı, şehir merkezindeki direnişe destek için yerel ahaliden teşekkül eden 2. Kolordu'nun düşman güçlerini mütemadiyen meşgul etmesiyle Fransızların Maraş ve Urfa havalisinden daha çabuk çekilmek zorunda kaldığı, buna karşılık Antep işgalinin bir müddet daha devam ettiği anlaşılmaktadır. Esasında Antep Savunması'na iştirak eden Kuvayımil- liye'nin Sivas Kongresi'nde belirlenen "Milli Mücadele Askeri Stratejisi"ne uyduğu, bu stratejiye göre Antep bölgesindeki milli güçlerden Fransız işgalinin sınırlandırılmasının ve düşman birliklerinin devamlı tedirgin edilmesinin beklendiği belirtilmektedir. Nitekim Anteplilerin, bu hedef doğrultusunda uzun süre Fransız kuvvetlerini canı, kanı ve açlık pahasına şehirden uzak tuttuğu ifade edilmektedir. Şehirde o dönem askeri bir karargâh olmamasına ve muvazzaf asker bulunmamasına rağmen resmi kayıtlara göre Antep savunmasında 6317 şehit verilmiştir. Antep direnişinde ahali, bütün yokluklara ve düşmanın maddi olarak her anlamda üstünlüğüne karşın Milli Mücadele içerisinde bir işgale en uzun süre karşı durmak suretiyle diğer cephelere de emsal, moral ve destek olmuş, hem Fransızlara hem de diğer işgal kuvvetlerine vatan sathında tutunmalarının güçlüğünü göstermiştir.[2]

Ayrıca, Antep savunmasına ilişkin Ankara tarafından düzenli orduyla Fransızlara karşı başarı şansının zayıf görüldüğü ve bu nedenle Antep muhitinde düşmana karşı en sağlıklı hareketin gayrinizamî harp olduğu düşüncesinin benimsendiği de belirtilmektedir. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Antep ve civarında resmen kurulmasından sonra Aralık 1919'da, Cemiyet, kazalarda da şubeler kurmuş ve köylere doğru faaliyetlerini genişletmiş, Cemiyetin bölgedeki teşkilatını ise Heyet-i Merkeziye yönetmiş olup temel hedefi *"silahlanmak ve bir silahlı direnmeye hazırlanmak"* şeklinde saptamıştır. *"Heyet-i Merkeziye, An- tep ve civarında tek otorite durumuna gelmiştir. Bağlı komisyonlar, kumandanlıklar ve* ***köy Kuvayı***

2 Ali Özaslan, *Harp Prensipleri Işığında Güney Cephesinde Kuvayı Milliye (Gaziantep Örneği)*, Basılmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 2021, s. 269-275.

***Milliye reislikleri** de süratle kurulmuştur"*[3]

Milli Mücadele'nin Güney Cephesi'nin önemli bir parçası olarak nitelendirilen Antep Savunması'nın genel amacını ise şu şekilde özetlemektedir:

> *"Güney Cephesi'nde yürütülecek askeri harekâtın hedefi, Güney Cephesi'nde yeterli nizami kuvvet bulunmaması nedeniyle Fransız işgalinin genişlemesini sınırlandırmak, iç cepheye sarkarak Batı Cephesi'nin gerisini ve ana ikmal yollarını tehdit etmesine mani olmak maksadıyla nizami birlikler yeterli hâle gelinceye kadar Kuvayı Milliye kuvvetleri ile gayrinizami harp usulleriyle mücadele etmek olarak belirlenmişti. Antep bölgesinde Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti şehir içi savunma organizasyonuna başlarken bölgedeki Kolordulara da 11 Eylül 1919'da sorumluluk sahaları tahsis edilerek bölgede Kuvayı Milliye'nin desteklenmesi görevi verilmişti. Ancak nizami kuvvetler, Nisan 1920 tarihine kadar geri planda kalacaktı. ... Fransızlar işgal ettikleri Suriye ve Güney bölgesinde aynı anda ve birçok noktada başlayan direniş karşısında cepheyi bire indirmek zorundaydılar."*[4]

Görüldüğü üzere, Fransız işgaline karşı girişilen Antep direnişi gerek kent merkezindeki gerekse şehir dışındaki mücadelelerle sadece Gaziantep civarının kurtarılması bakımından değil, neredeyse bütün yurttaki milli mücadele duygusu ve stratejisi için önem taşımıştır. Bu hisle düşman birliklerinin şehri kuşatmasının kaldırılması için dönemin Kuvay-ı Milliye komutanları tarafından muhtelif taarruz planları da yapılmıştır. Böylece kuşatmanın bertaraf edilerek şehre girecek milli güçlere yardım edilmesi hedeflenmiştir. Nitekim *"19 Ağustos 1920'de Antep Bölge Komutanı Kurmay Yarbay İrfan ile Kuvayı Milliye Komutanı Özdemir Bey ve Antep'te bulunan birliklerin komutanları birleştirip kuşatmanın kaldırılması için çalışmalara başladı."* Bu taarruza katılacak birlikler arasında *"24. Piyade Alayı, Maraş Taburu, Antep, Birecik, Nizip, Pazarcık, Besni, Suruç, Orul, Yamaçoba, Beziği Kuvayı Milliyesi ve* ***Barak Aşireti***" net biçimde zikredil- mektedir.[5]

"Çetecilik" Faaliyetleri

"Gayrinizami Harp", "Gerilla", "Milis Güçleri" veya "Vur-Kaç" tarzı olarak da nitelendirilen "Çete-Halk" mücadelelerinin düzenli ve kuvvetli düşman birliklerini yıpratıcı ve bezdirici bir savaş yöntemi olduğu bilinmektedir. Nitekim Atatürk'ün de ulusal kurtuluş mücadelesi sürecinde, özellikle düzenli ordunun toplanıp güçlenmesine kadar "Halk-Çete Savaşı"nı zaman kazandırıcı bir unsur olarak dikkate aldığı ve kullanılmasını teşvik ettiği anlaşılmaktadır. Hatta Antep

3 Mustafa Murat Çay, *Antep Savunması*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ocak 2014, Kahramanmaraş, s. 386.
4 Özaslan, *Harp Prensipleri...*, s. 271.
5 Mehmet Çakar, *Antep Savunması*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ocak 2014, Kahramanmaraş, s. 44.

Savunması’nın bu tarz bir mücadeleye iyi bir emsal teşkil edeceği dahi söylenebilir.[6] Nitekim genel olarak Antep direnişinin temelde gayrinizami güçler eliyle icra edildiği ve daha Sivas Kongresi’nin akabinde Mustafa Kemal Paşa’nın talimatları ve emirleri doğrultusunda yürütüldüğü genel olarak kabul görmektedir.[7]

Fransız işgaline karşı girişilecek kurtuluş çabalarında, yerel unsurlarla Kuvayımilliye’nin Antep bölgesindeki hâkimiyetinin hemen sağlandığı ve gerekli Müdafaa Cemiyetlerinin derhal kurulduğu anlaşılmaktadır. Böylece girişilecek yerel mücadelenin ulusal kurtuluş mücadelesiyle uyumu da temin edilmiştir. Bu çerçevede, “*gerek şehir içindeki gerek civar köylerdeki milis kuvvetleri, Kuvayı Milliye adı ile Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti’ne bağlanmıştır.*” Ayrıca Antep merkezindeki milli güçler dışında, Kilis’te Kâmil Polat’ın, Nizip’te Habeş Efendi’nin, Urfa’da Ali Saîb Bey ve Pehlivanzade Nuri’nin milis kuvvetleriyle Fransız işgaline karşı direniş sergilediği ifade edilmektedir. Mesela, Mondros Ateşkes Antlaşması akabinde, Nizip’in işgal edileceği haberi üzerine, Çardaklı Mustafa Ağa kırk kadar silahlı adamla Nizip’e gelmiş, Ağa’nın faaliyetleri ve yöredeki köylerin katkısıyla silahlı milis sayısı 80’e kadar yükselmiştir. Mustafa Ağa’nın bu milis güçleriyle Kılıç Ali Bey’e katılmasının istenildiği ve daha sonra Kara- yılan’ın kuvvetleriyle birleşerek Antep’e girmeyi hedefledikleri anlaşılmaktadır. Mustafa Ağa ve milis güçleri Tabakhane yolundan Antep’e girerken yeni bir talimat icabı Fransızların ikmal üssü olan Akçakoyunlu mevkiine yönlendirilmişlerdir. “*Nizip Millî Taburu, Birecik Millî Bölüğü, Kâhta ve Samsat Millî Müfrezeleri ile 9. Alay’ın 1. Tabur’u ve 24. Alay’ın 3. Tabur’u Nafak Boğazı’nda düşmanı karşılamışlardır. Sacır Köprüsü’nde Fransızlarla akşama kadar çetin bir mücadeleye girişilmiştir. Fransız birliklerini yenilgiye uğratmak üzereyken keşfe çıkan bir Fransız savaş uçağının üzerlerine ateş etmeleriyle millî kuvvetlerin direnci kırılmış, bunun üzerine karanlıktan yararlanarak Şibip köyüne çekilmişler- dir*”.[8] Burada bahsi geçen “Şibip” (Çatalçam) Köyü, günümüzde Gaziantep’in Oğuzeli ilçesine bağlı olup Barak Ovası’nın güneybatı tarafında yer almaktadır. Ayrıca “Şibip Köyü”, Seydimen (Balaban) Köyü’nün de hemen güneybatı yönünde bulunan Barak köylerinden biridir.

Barak Ovası’nda Bir “Çeteci”

Mehmet Fehmi Tiryaki, yöredeki adıyla “Hüfney Mâhemmet”, Hani- fi (Hüfney) Ağa’nın Ummuhan Hanım’ından en büyük oğlu olarak takriben 1898 tarihinde dünyaya gelmiştir. Gaziantep ilinin Karkamış ilçesine bağlı eski adı Seydimen olan Balaban köyünde 1973 yılına kadar yaşamış olup orada metfundur. Mehmet Fehmi Bey’in Antep Savunması sırasında çete reisliği yaptığını çocukluğumdan beri yöredeki büyüklerimden dinlerdim. Hatta babası Hanifi Ağa’nın, Antep direnişi döneminde, “Fırat’tan Kilis’e kadar bütün çetelerin ihtiyacı

6 Özaslan, *Harp Prensipleri...*, s. 39-53.
7 Hasip Saygılı, Gaziantep Savunmasının Hazırlık ve Teşkilatlanmasını Ali Cenani Bey mi Yaptı?, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 7/2, Haziran 2021, s. 805-806.
8 Çay, *Antep Savunması.*, s. 385, 387, 390.

bana ait...” sözünün çevrede hâlâ minnetle anıldığına çok kez şahit olmuşumdur. Nitekim Kasım 2004’te Mehmet Fehmi Bey’in kızı Ganime Tiryaki ile yaptığım bir söyleşide, babasının ikinci evliliğini anlattığı sırada Ganime Hanım, üvey annesinin köyü “Orul”dan (Sekili - Nizip) bahsederken *O zamanlar babam oraya çeteciliğe gitmiş, çeteymiş, çete başıymış...*” demiştir.[9] Gene Aralık 2019’da, yöremiz büyüklerinden Bekir Doğan ile yaptığım bir söyleşide, Bekir Bey, özellikle Barak Ovası’nın güney kısmındaki Akçakoyun- lu Tren İstasyonu’nun Fransızların ikmali açısından öneminden bahsetmiş ve Baraklıların bu istasyonu etkisiz hâle getirmek için yoğun çaba sarf ettiğini belirtmiştir. Ayrıca, kurtuluş sonrası Mehmet Fehmi Bey’in Cumhuriyet hemen kurulduktan sonra Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına elinde bayrak atı üstünde aşiretine öncülük ederek katıldığına bizzat tanık olduğunu vurgula- mıştır.[10] Aralık 2021 tarihinde Mehmet Fehmi Bey’in yeğeni Tahsin Tiryaki’ye konuyu ayrıntılı şekilde sordum.[11] Tahsin Bey, Antep direnişi sırasında hem dedesi Hanifi Ağa’nın hem de büyük amcası Mehmet Fehmi Tiryaki’nin katkılarını anlatmıştır. Konuyu, hem bizzat Mehmet Fehmi Bey’in kendisinden hem de o dönem daha 13-14 yaşlarında olduğunu belirttiği babasından detaylı bir şekilde dinlediğini ve müzakere ettiğini ifade etmiştir. Tahsin Bey, dedesi Hanifi Ağa’nın direniş çetelerinin ihtiyaçlarını sağlamak hususunda yukarıdaki sözlerini teyit etmiştir. O dönem Seydimen (Balaban) Köyü’nün Birecik Kazası’na bağlı olduğunu belirterek Birecik Askerlik Şubesi Başkanı “Yüzbaşı Arnavut Mustafa Efendi”nin Mehmet Fehmi Bey’in organize edeceği direniş çetesi için 17 tüfek verdiğini beyan etmiştir. Hatta tüfeklerden birinin Tahsin Bey’in babası ve Mehmet Fehmi Bey’in kardeşi olan Mahmut Tiryaki’ye teslim edildiğini ve kendisinin bu tüfeği görüp sakladığını ifade etmiştir. Köyün büyüğü ve öncüsü olarak Mehmet Fehmi Bey’in yaklaşık 20-25 kişilik bir direniş çetesi oluşturduğu ve bu çetenin başında Antep Savunması’na Nizip, Birecik ve Suruç Çeteleri ile birlikte iştirak ettiğini vurgulamaktadır. Hatta Mehmet Fehmi Bey’den, direniş çetelerinin iki adet sahra topu olduğunu ve bunlardan birini Vasılı Köyü yakınlarındaki boğazda nasıl kullandıklarını bizzat dinlediğini beyan etmiştir. Ayrıca görüşmemizin sonunda Tahsin Tiryaki, amcasının ağzından, Antep’in kurtuluşu sonrasında Hilmi Paşa’nın kendisine madalya vermek istediğini ancak amcası Mehmet Fehmi Tiryaki’nin bunu kabul etmediğini ve “*Biz Allah için çarpıştık, madalya için çarpışmadık!*” dediğini ifade etmiştir. Dolayısıyla yörede görüştüğüm sözlü kaynaklar, Hanifi (Hüfney) Ağa ve oğlu Mehmet Fehmi Bey’in Antep direnişine hem maddi olarak hem de direniş çetesi olarak katıldıkları bilgisini teyit etmektedir.

Bu bağlamda, 2020 yılında yayımlanan “Arada Kalmış Yaşamlar” adlı kitabımızda, yöredeki sözlü anlatımlardan da esinlenerek “Zöhre” isimli bir öykü tarafımızca kaleme alınmış ve orada Fransız işgaline karşı Barak Ovası’ndaki

9 Görüşme kaydı: Ganime Tiryaki, Kasım 2004, https://www.youtube.com/watch?v=4WRdZodjNT0&t=5s
10 Görüşme kaydı: Bekir Doğan, Aralık 2019, https://www.youtube.com/watch?v=xkHZfbIRxJo&t=122s
11 Görüşme kaydı: Tahsin Tiryaki, Aralık 2021, https://www.youtube.com/watch?v=HUQ-BLlXbno&t=39s

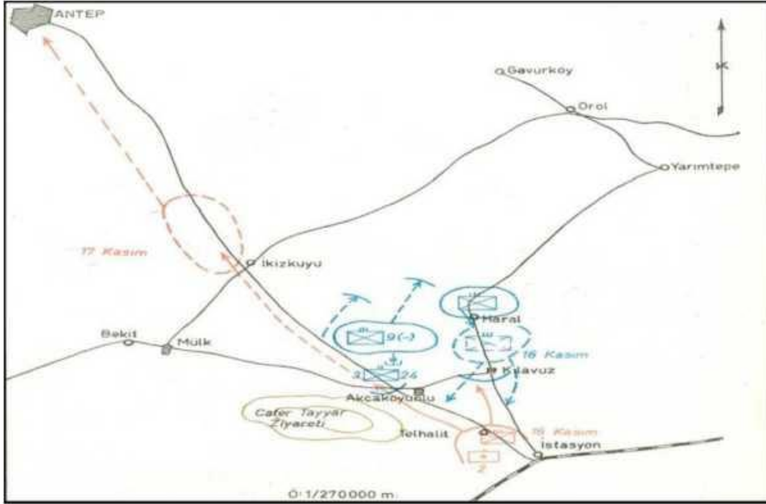
ahalinin “çetecilik” direnişi bir örnek çerçevesinde hikâyeleştirilmiştir:

“Birinci Dünya Savaşı sona ermiş, Osmanlı’nın Halep vilayetinin bir parçası olan Gaziantep ve Barak Ovası, Fransız işgalcilerine pay edilmişti. Ahali kendi olanaklarıyla uzun müddet Fransızlara direnmiş ancak sonunda düşman, yörenin belli başlı merkezlerini zapt edip hükmünü icra etmeye girişmişti. Bölgenin eli silah tutan yiğit delikanlıları, ruhu genç ve dinç yetişkin adamları, belli başlı yerleşim merkezlerini terk ederek kırlara, bağlara, bahçelere ve bostanlara çekilip gizlenmeye çalışıyordu. Hain düşman, korkusundan ve emin olmadığından yerleşim yerlerinin dışına pek çıkmıyordu. Çıksalar bile, yerli ahalinin “çeteci” dediği Türk direnişçiler, işgalci düşman kuvvetlerinden kafasını yerleşim merkezlerinden dışarı çıkaranı, geniş ovada mevzilendikleri gizli yerlerden mavzerleriyle avlamaya çalışıyordu. Bu sebeple düşman birlikleri ancak zırhlı araç desteğiyle, geniş birlikler veya gruplar hâlinde taşraya çıkabiliyor veya bir yerden diğerine hareket edebiliyordu. Zaten açıkça sergilenen tavır ve davranışlarından tüm bölgeyi daimî biçimde ele geçirmekten ziyade, belirli ve önemli merkezleri kontrollerinde tutmayı tasarladıkları anlaşılıyordu. Yine de Barak Ovası’nın dört bir yanında saklanmış, pusuya yatmış keskin nişancı direnişçi çeteler düşmanı illallah ettirmişti. Ayrıca “çeteciler”in haklarında türetilen kimisi abartılı türlü menkıbe kabîlinden hikâyeler de yerli halka moral aşılayıp dayanma ve direnme gücü veriyordu. Hatta kimisini ciddi ciddi galeyana getirebiliyor, civardaki kurtuluş umutlarını filizlendirip artırıyordu.”[12]

Bu çerçevede, aşağıdaki **Kroki 1** ve **2**, sözlü kaynaklar ile yaptığım görüşmelerde bahsi geçen hem Orul muhitinin hem de Akçakoyunlu Tren İstasyo- nu’nun Antep direnişi açısından ne kadar önemli olduğunu doğrulamakta ve bu civarda gerçekleşen bazı muharebeleri göstermektedir.

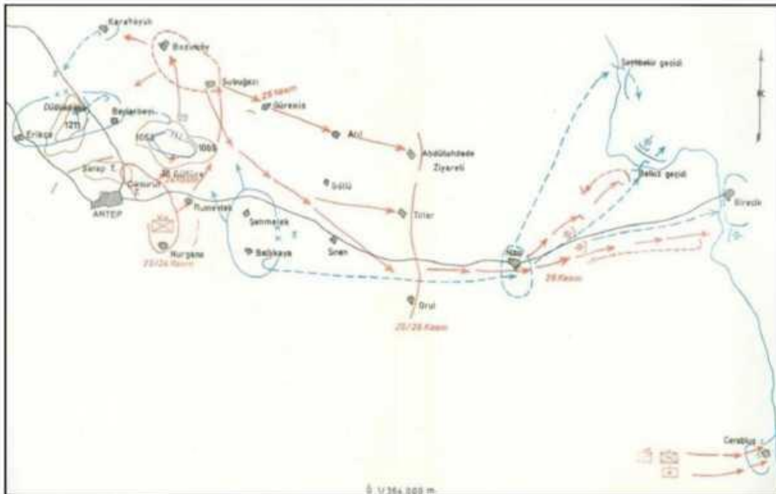
12 Göksel Tiryaki, *Arada Kalmış Yaşamlar*, Hikâyeler, Heyamola Yayınları, Ekim 2020, İstanbul, s. 41-42

Kroki 1: Akçakoyunlu Muharebesi (Kasım 1920)

Kaynak: (Özaslan, Harp Prensipleri..., s. 302)

Kroki 2: 24-26 Kasım 1920 Fransız Taarruzu

Kaynak: (Özaslan, Harp Prensipleri., s. 303)

Barak Ovası'nda sosyolojik incelemeler yapan Cahit Tanyol'un 1950'li yıllarda saha araştırması sırasında Mehmet Fehmi Bey ile de köyünde Baraklar hakkında görüştüğü ve aşağıdaki fotoğrafına ilgili makalesinde yer verdiği anlaşılmaktadır.[13]

Mehmet Fehmi Tiryaki (1898-1973)

"Tiryakili Oymağı" nın reislerinden Mehmet Tiryaki.

Kaynak: (Tanyol, Baraklarda..., s. 101)

Sonuç

Antep Savunması ve şehrin kurtuluşu Kuvay-ı Milliye'nin ve Milli Mücadele'nin en önemli olaylarından ve dönüm noktalarından biridir. O büyük direniş günlerinde, çok sayıda vatan evladının sayısız kahramanlığı, yiğitliği ve fedakârlığı bulunmaktadır. O büyük mücadelede katkısı olanları yalnızca resmi rakam ve kayıtlara girenlerle ölçmenin veya değerlendirmenin eksiklik meydana getirmesi mümkündür. Zira Antep Savunması belki en fazla kent merkezindeki insanları etkilemiş ve büyük yük şehir merkezindeki insanlara binmiş olabilir ama direnişe çevre illerden ve taşradan yapılan katkıları ve katılımları da göz ardı etmemek gerekir. Bu katkı ve desteklerden biri yörede "Çetecilik" diye nitelenen ve "Milis Kuvvetler" tarafından icra edilen vur-kaç şeklindeki etkili gayrinizami harp taktiğidir. İşte bu tür faaliyetlerde bulunan kişilerden biri de Barak Ovası'ndan Mehmet Fehmi Tiryaki'dir (Hüfney Mâhemmet). Hem babası Hanifi (Hüfney) Ağa'nın hem de Mehmet Fehmi Bey'in Antep direnişine katkıları, konuya ilişkin resmi ve akademik kaynaklar da dikkate alınarak özellikle bölgedeki sözlü kaynaklarla yaptığımız görüşmeler çerçevesinde edindiğimiz bilgiler bağlamında ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Böylece, An- tep Savunması'nın bir anlamda "Gizli Kahramanları"nın bir nebze de olsa gün ışığına çıkarılmasına gayret edilmiştir.

13 Cahit Tanyol, Baraklarda Örf ve Âdet Araştırmaları 3, İstanbul Üniversitesi, *Sosyoloji Dergisi*, Sayı 9, 1954, İstanbul.

KAYNAKÇA

Çakar, Mehmet, Antep Savunması, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ocak 2014, Kahramanmaraş. https://tez.yok.gov.tr/ UlusalTezMerkezi/giris.jsp

Çay, Mustafa Murat, Kerim Fırat'ın "Adsız Kahramanlar" İsimli Tefrikası Çerçevesinde Milli Mücadele'de Antep Savunması, Gaziantep University Journal of Social Sciences, 18(1), 2018, ht- tps://dergipark.org.tr/tr/

Doğan, Bekir (2019), 1922 Doğumlu, Emekli, Mülakat Tarihi: Aralık 2019, Çiftlik-Karka- mış-Gaziantep.

Özaslan, Ali, Harp Prensipleri Işığında Güney Cephesinde Kuvayı Milliye (Gaziantep Örneği), Basılmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 2021, Ankara. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp

Saygılı, Hasip, Gaziantep Savunmasının Hazırlık ve Teşkilatlanmasını Ali Cenani Bey mi Yaptı?, Tarih ve Gelecek Dergisi, 7/2, Haziran 2021, https://dergipark.org.tr/tr/

Tanyol, Cahit, Baraklarda Örf ve Âdet Araştırmaları 3, İstanbul Üniversitesi, Sosyoloji Dergisi, Sayı 9, 1954, İstanbul, https://dergipark.org.tr/tr/

Tiryaki, Ganime (2004), 1928 Doğumlu (Vefatı 2007), Ev Hanımı, Mülakat Tarihi: Kasım 2004, Balaban-Karkamış-Gaziantep.

Tiryaki, Tahsin (2021), 1948 Doğumlu, Uzman Biyolog, Mülakat Tarihi: Aralık 2021, Bala- ban-Karkamış-Gaziantep.

Tiryaki, Göksel, Arada Kalmış Yaşamlar, Hikâyeler, Heyamola Yayınları, Ekim 2020, İstanbul. http://seydimen.blogspot.com/2020/09/arada-kalms-yasamlar-hikâyeler.html